

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY AS THE BASIS OF ENTERPRISE SECURITY

У статті розглянуто наявні підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства». Складовим елементом економічної безпеки є фінансова безпека підприємства – це динамічна складова, яка змінюється під впливом факторів та загроз з боку внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища. Найважливішим видом безпеки в сучасних умовах є фінансово-економічна безпека підприємства. Обґрунтовано значущість ролі фінансово-економічної безпеки підприємства. На сучасному етапі фінансово-економічна безпека підприємства є надзвичайно складною системою, яка містить у собі різноманітні складові, що спрямовані на забезпечення ефективності управління та використання усіх видів ресурсів підприємства. Розглянуто системний підхід до формування основних елементів управління системою фінансової безпеки.

Ключові слова: управління, підприємство, безпека, фінансова безпека, економічна безпека, фінансово-економічна безпека.

Analysis of the situation of the Ukrainian economy indicates the existence of serious problems in the activities of individual economic entities. The deterioration of the socio-economic situation and differences in economic development have made the issue of ensuring the financial and economic security of enterprises extremely urgent. The purpose of the article is to substantiate theoretical and methodological provisions regarding financial and economic security as the basis of enterprise security, as well as to develop practical recommendations for improving the management of financial and economic security of Ukrainian enterprises in modern conditions. The article analyzes the concept of «economic security of the enterprise». A constituent element of economic security is the financial security of the enterprise – it is a dynamic component that changes under the influence of factors and threats from the internal and external environment. The formation of financial security of the enterprise ensures its stable activity and creates conditions for increasing its economic potential. Under the mentioned definition, it is proposed to understand the essential characteristics of the enterprise's activity in a certain period, which determines its real and potential ability to provide a sufficient level of financing of financial and economic activities and the ability to effectively manage financial security. Financial security provides a state in which the enterprise: is in financial equilibrium, in which stability, solvency and liquidity are ensured in the long term; meets the need for financial resources for sustainable expanded reproduction; ensures sufficient financial independence; capable of resisting existing and emerging dangers and threats that seek to cause him financial losses, change the capital structure, forcefully liquidate the enterprise; provides sufficient flexibility in making financial decisions; ensures the protection of the financial interests of the owners of the enterprise. The significance of the role of financial and economic security of the enterprise is substantiated. A systematic approach to the formation of the main elements of financial and economic security management is considered. Ways of improving the management of the financial security system of enterprises based on modern organizational, economic and legal principles are described. The main elements of methods for determining the level of security should be: financial diagnostics, information support, financial risk management, a subsystem of financial methods and levers for ensuring financial security, control and evaluation of results. It is the control subsystem that is the final stage of the process of ensuring the financial security of the business entity and performs the role of a coordinating link that connects all other component systems.

Key words: management, enterprise, security, financial security, economic security, financial and economic security.

УДК 338.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.2-26>

Потапюк І.П.¹

к.е.н., доцент,
Полтавський державний аграрний
університет

Мазіленко С.С.

здобувач вищої освіти
СВО «Доктор філософії»,
Полтавський державний аграрний
університет

Прусова М.О.

здобувач вищої освіти СВО «Магістр»,
Полтавський державний аграрний
університет

Potapiuk Iryna

Poltava State Agrarian University

Mazilenko S.S.

Poltava State Agrarian University

Prusova M.O.

Poltava State Agrarian University

Постановка проблеми. Економічна ситуація у світі сьогодні характеризується конфліктами між країнами, що призводить до поширення дестабілізуючих економічних процесів. Кількісні та якісні втрати існуючих підприємств спричинені безпосередньо чи опосередковано впливом негативних процесів зовнішнього та внутрішнього характеру і можуть значно загрожувати більш стабільному функціонуванню цих суб'єктів господарювання та їх розвитку. Звідси, підприємства змушені адаптуватися до екологічних умов, і тому необхідно забезпечити необхідні заходи та створити систему стійкого управління, щоб бізнес міг відчувати руйнівні наслідки негативних факторів економічних та політичних ситуацій на

національному та міжнародному рівнях якомога менше.

Аналіз ситуації української економіки свідчить про існування серйозних проблем у діяльності індивідуальних економічних утворень. Погіршення соціально-економічної ситуації та відмінності в економічному розвитку стало питанням забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств надзвичайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання значну увагу приділено у працях таких науковців, як Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. [1], Бланк І.А. [2], Бородіна О.О. [3], Донець Л.І., Ващенко Н.В. [4], Дячков Д.В. [5],

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1051-0114>

Єрмошенко М.М. [6], Плєскач В.Л., Кулик А.В. [7], Реверчук Н.Й. [10] та інших.

Незважаючи на важливий внесок цих вчених, зміни у зовнішньому середовищі, вплив внутрішніх та зовнішніх факторів збільшує необхідність вдосконалення методів оцінки фінансової та економічної безпеки підприємств, формування ефективного механізму, управління та постійного поліпшення структурного та функціонального плану стратегічної взаємодії із зовнішнім середовищем.

Метою статті є обґрунтування теоретичних і методичних положень щодо фінансово-економічної безпеки як основи безпеки підприємства, а також розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління фінансово-економічною безпекою підприємств України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення необхідності безпеки для всіх підприємств, незалежно від їх власності та обсягу діяльності. Це питання, яке не є ексклюзивною прерогативою будь-якого конкретного відділу, служби чи групи людей. Безпека може бути гарантована лише при вичерпному використанні всього арсеналу сил та захисного обладнання й розуміння важливості проблем безпеки у всіх структурних підрозділах підприємства.

Зазначимо, що економічна безпека – це забезпечення такого стану функціонування підприємства, який передбачає досягнення позитивного економічного ефекту шляхом одержання прибутку та задоволення потреб споживачів [9]. Основною метою економічної безпеки підприємства є гарантія його стабільного й ефективного функціонування на даний момент та у перспективі. Досягнення цього можливе у тому випадку, якщо система буде виконувати послідовність функцій: аналітичну, нормативно-правового забезпечення, організаційно-адміністративну, планову, обліково-контрольну та інформаційну [8].

Слід зазначити, що згідно з різноманітністю поглядів на структурний та функціональний набір компонентів економічної безпеки підприємства, на думку деяких дослідників [4], включає: фінансові, інтелектуальні та людські, технічні та технологічні, інформаційні та політичні, юридичні, логістичні, енергетичні, екологічні, соціальні, ресурсні, ринкові та інтерфейсні компоненти. Ця класифікація є досить логічною, оскільки вона характеризує важливі функціональні сфери та елементи корпоративної діяльності. Однак політична, легальна, ринкова економіка, суспільно-політична та інтерфейсна компоненти більше стосуються аспектів поза економічною безпекою підприємства, тому вони можуть бути використані для виявлення ризиків та зовнішніх загроз. Крім того, часто надається однаковий сенс функціональним компонентам безпеки через різні визначення [3].

Тому економічна безпека підприємства є складною категорією. Вона визначається майже всіма показниками держави та ефективністю корпоративної діяльності і вимагає систематичного підходу до її оцінки. Саме складні та систематичні підходи до організації економічної безпеки підприємства можуть максимально забезпечити його надійний захист.

Складовим елементом економічної безпеки є фінансова безпека підприємства – це динамічна складова, яка змінюється під впливом факторів та загроз з боку внутрішнього та зовнішнього середовища. Формування фінансової безпеки підприємства забезпечує його стабільну діяльність та створює умови для підвищення його економічного потенціалу [6].

Фінансову безпеку підприємства слід розуміти як стан рівноваги її елементів та підсистем як автономної економічної системи, яка може бути виражена кількісними чи якісними показниками. Фінансова безпека характеризується стійкістю до негативних наслідків внутрішнього та зовнішнього середовища та здатністю забезпечити ефективне функціонування підприємств, стабільність розвитку та довгострокове економічне зростання.

Варто зазначити, що фінансова безпека підприємства є складним і багатогранним явищем, тому може розглядатися як ряд відповідних елементів. Як і будь-яка система, вона вимагає конкретних методів та важелів управління.

Явища економічної кризи та непередбачувані процеси дестабілізації, які відбуваються останнім часом, призводять до зростаючого інтересу вчених до методів і показників оцінки економічної та фінансової безпеки, структурних елементів та механізмів управління й гарантії фінансової безпеки підприємств.

Академічна література містить багато визначень терміна фінансової безпеки, два з яких є найбільш повними. Таким чином, І.А. Бланк вважає, що фінансова безпека підприємства є кількісно та якісно визначеним рівнем її фінансового стану, що забезпечує стабільний захист його збалансованих пріоритетних фінансових інтересів від визначених фактичних та потенційних зовнішніх загроз, параметри яких визначають основу його фінансової філософії та створюють необхідні умови для фінансової підтримки його стійкого зростання в поточний та майбутній період [2].

Донець Л.І., Ващенко Н.В., в свою чергу, розглядають фінансову безпеку як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до мети загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеності й конкурентного середовища [4].

Аналіз наукової літератури дав змогу узагальнити та виділити основні аспекти, в яких розглядають в економічній теорії фінансову

безпеку підприємства. Перший напрям представлений С.Ф. Покропивним та І.О. Бланком і виділяє фінансову безпеку як одну із складових економічної безпеки. Другий напрям представлений К.С. Горячевою і виділяє фінансову безпеку як самостійний об'єкт управління [4].

Сама сутність поняття «фінансової безпеки підприємства» трактується ними у двох розрізах:

- як стан захищеності інтересів підприємства (І.О. Бланк, К.С. Горячева, А.Г. Загородній,);

- як стан ефективного використання ресурсів підприємства (Н.Й. Реверчук, Л.І. Донець, О.В. Ареф'єва, С.Ф. Покропивний) [1; 7; 11].

За умовами ринку фінанси є рушійною силою будь-якої економічної системи, за словами Н.Й. Реверчука, саме фінансова безпека є першорядною та вирішальною, оскільки це засоби захисту від потенційних фінансових витрат та запобігання банкрутству підприємства, щоб досягти максимуму Ефективне використання ресурсів компанії [10].

Сутність найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражена в найкращих оцінках фінансових показників таких як рентабельність та прибутковість, а також в якості управління, використанні фіксованих та поточних активів підприємства. Не менш важлива структура капіталу підприємства, ставка виплати дивідендів на цінні папери, а отже й вартість обмінного курсу її цінних паперів як синтетичного показника, поточна фінансова та економічна ситуація суб'єкта господарювання та перспективи її технологічного та фінансового розвитку [1–2].

Бачення А.Г. Загороднім економічного характеру фінансової безпеки є дуже цікаве. Науковець бачить у ній захист фінансових інтересів підприємства на усіх рівнях фінансових відносин, що включає забезпечення домогосподарств, підприємства, організацій та установ достатніми фінансовими ресурсами для задоволення необхідних потреб та виконання фінансових зобов'язань [2].

І хоча ця інтерпретація категорії є дещо неповною, оскільки враховуються лише аспекти захисту фінансових інтересів підприємства, що не впливають на реальні та потенційні загрози зовнішнього та внутрішнього характеру на ефективність управління його ресурсами.

Щодо характеристик фінансової безпеки, найбільш повно і всебічно їх описує І.А. Бланк, хоча деякі з них є суперечливими. Так, вчений характеризує фінансову безпеку підприємства як систему, утворену збалансованими фінансовими інтересами підприємства, які повинні бути захищені в процесі його фінансової діяльності. Він звертає особливу увагу на переважаючі фінансові інтереси, які відіграють найважливішу роль у забезпеченні фінансового розвитку підприємства [2].

Тобто ключовим моментом є саме фінансова сторона діяльності підприємства: фінансові інтереси, фінансові пріоритети, фінансові відносини, фінансова діяльність та фінансовий розвиток. Не можна повністю погодитися з цим описом. Звичайно, підприємство було засноване з метою отримання прибутку, але в процесі досягнення мети, воно здійснює основну діяльність, для якої і було засноване. І вже окрім цього, звичайно мають місце інвестиції та фінанси.

Власне сама фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін у розмірі та складі власного капіталу та зобов'язань підприємства. Отриманий прибуток і накопичений під час здійснення основної діяльності, також забезпечує фінансову стабільність підрозділу бізнесу, оскільки він збільшує суму зареєстрованого капіталу. Тому, на наш погляд, дивитися на фінансову безпеку лише з боку фінансової діяльності дещо обмежено [7].

Система фінансової безпеки повинна функціонувати постійно і їй не повинна загрозувати кризова ситуація. Іншими словами, керівництво повинно запобігати виникненню кризових явищ заздалегідь, щоб забезпечити ефективну діяльність. Процес забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства може розглядатися як процес запобігання масштабних втрат від негативного впливу на економічну безпеку в різних аспектах його фінансової та економічної активності. У сучасному економічному середовищі існує багато небезпек, які можуть вплинути на фінансові інтереси підприємства та негативно вплинути на його фінансову стабільність, платоспроможність та загальний фінансовий стан у довгостроковій перспективі. Тому необхідно врахувати терміни, такі як «загроза фінансовій безпеці підприємства». Загроза розуміється як набір умов, процесів, факторів, що запобігають реалізації економічних інтересів економічних утворень або становлять загрозу для них [4].

Нинішній рівень розвитку національної економіки характеризується наявністю численних факторів, які негативно впливають на функціонування економічних утворень. Окрім циклічних світових економічних криз, ці фактори включають, перш за все, нестабільність податкового та регуляторного законодавства, інфляційні процеси, відсутність наявності кредитних фондів, збільшення конкуренції, низька капіталізація фондового ринку, зменшення інвестиційної активності, уповільнення обсягу платежів. Дія цих факторів спричиняє «аритмію» в русі матеріальних та фінансових потоків, призводить до значних втрат та збитків, і, як наслідок, економічна сутність втрачає свою фінансову безпеку. З огляду на це, для них формування ефективної системи управління фінансовою безпекою є відповідним напрямком для сталої роботи українських підприємств [7].

Для того, щоб сформувати ефективний механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, спочатку необхідно уточнити, що входить до цієї концепції, які фактори впливають на її дотримання та які індивідуальні компоненти цієї категорії взаємопов'язані. Як слід координувати дії всіх посилок, щоб забезпечити безпеку інтересів різних предметів бізнес-діяльності. Різноманітність аспектів фінансової безпеки підприємств, складність вибору оптимального варіанту їх застосування і є причиною, що обумовлює необхідність застосовувати комплексний дослідницький підхід у цій галузі.

Враховуючи багатогранний та динамічний характер процесу управління фінансовою безпекою, питання, пов'язані з використанням економічних та математичних методів для оцінки та прогнозування рівня фінансової безпеки підприємств, а також моделювання процесу їх моніторингу є особливо актуальними.

Для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, рекомендується використовувати традиційні та нетрадиційні підходи (рис. 1).

З метою забезпечення високої динамічної конкурентоспроможності підприємств, необхідно покращити категоріальний апарат, методологічну основу для оцінки рівня безпеки та ефективності політики його зміцнення, а також зробити акцент на розвитку пріоритетів та стратегічних дій в рамках організаційного-економічного механізму забезпечення безпеки учасників фінансово-господарської діяльності у контексті поточного стану економіки правового середовища.

Таким чином, фінансово-економічна безпека на рівні суб'єктів господарювання є багатогранним

явищем, її стан динамічно змінюється, тому доцільно ретельно стежити за фінансовим станом підприємств та вивчати проблеми, що виникають під впливом реформ державної економіки, коливань важелів світової економіки, інтернаціоналізації фінансових потоків, довгострокових фінансових криз, зовнішньополітичної ситуації, процесів глобалізації тощо.

Висновки. Незважаючи на значний внесок доробок названих вчених, зміна умов навколишнього середовища, вплив внутрішніх і зовнішніх факторів підвищують доцільність вдосконалення методології оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємства, формування ефективного постійно діючого механізму моніторингу та управління ним у структурно-функціональному аспекті, де враховуються усі нюанси стратегічної взаємодії із зовнішніми суб'єктами середовища. Компонентами, що впливають на фінансово-економічну безпеку підприємства є синтез та інтеграція ендогенних та екзогенних факторів.

Отже, фінансово-економічна безпека підприємства – певний якісний і кількісний рівень стану суб'єкта господарювання і діяльності, спрямованої на досягнення цього стану, який характеризується збалансованістю і якістю використання фінансових інструментів економічної системи і забезпечує її здатність реалізовувати свою місію і забезпечувати стабільний розвиток, витримуючи негативний вплив зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів. На сучасному етапі фінансово-економічна безпека підприємства є дуже складною системою, яка містить у собі різноманітні складові, що спрямовані на забезпечення ефективності управління та використання усіх видів ресурсів підприємства.

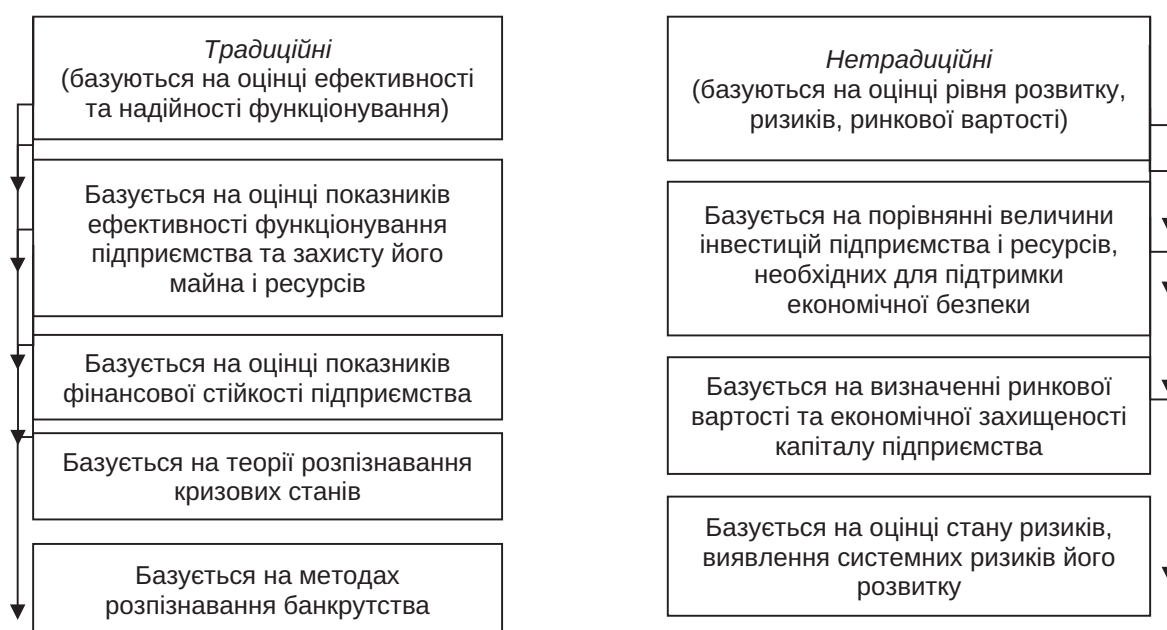

Рис. 1. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства [6]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2014. 150 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2014. 776 с.
3. Бородіна О.О. Оцінка економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. : В 3 т. Т. І. Дніпропетровськ : ДНУ, 2013. Вип. 183. С. 33–41.
4. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства. Київ : Центр учб. літ., 2018. 160 с.
5. Дячков Д.В., Потапюк І.П., Капран І.В. Економічна безпека в системі стратегічного управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/173>.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : навч. посіб. Київ : КНТЕУ. 2012. 307 с.
7. Плєскач В.Л., Кулик А.В. Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку. *Фінанси України*. 2019. № 10. С. 27.
8. Потапюк І.П. Теоретико-методологічні засади формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічний форум*. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2020. № 4. С. 125–130.
9. Потапюк І.П., Годловський А.Т. Теоретичні аспекти управління економічною безпекою підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. Харків : ХНАДУ, 2016. № 2 (13), т. 1. С. 25–30.
10. Реверчук Н.І. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія. Львів : ЛБІНБУ, 2014. 175 с.

REFERENCES:

1. Arefieva, O.V., Kuzenko, T.B. (2014) Planning of economic security of enterprises. Kyiv: Publishing House of the European University, 150.
2. Blank, I.A. (2014) Management of the financial security of the enterprise. Kyiv: Elha, Nika Center, 776.
3. Borodina, O.O. (2013). Assessment of economic security of the enterprise. *Economics: problems of theory and practice*. Dnipropetrovsk: DNU, 183, 33–41.
4. Donetsk, L.I., Vashchenko, N.V. (2018) Economic security of the enterprise. Kyiv: Center for Educational Literature, 160.
5. Diachkov, D.V., Potapiuk, I.P., Kapran, I.V. (2021) Economic security in the system of strategic management of the enterprise. *Economy and society*, [ONLINE]. 24. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/173>
6. Yermoshenko, M.M. (2012) Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy. Kyiv: KNTEU, 307.
7. Pleskach, V.L., Kulyk, A.V. (2019) Methodological principles of state regulation of financial and economic development. *Finances of Ukraine*, 10, 27.
8. Potapiuk, I.P. (2020) Theoretical and methodological foundations of the formation of the mechanism for ensuring the economic security of the enterprise. *Economic Forum*. Lutsk: State University of Lutsk National Technical University, 4, 125–130.
9. Potapiuk, I.P., Hodlovskyi, A.T. (2016) Theoretical aspects of managing the economic security of the enterprise. *Problems and prospects of entrepreneurship development*. Kharkiv: HNADU, 2 (13), 25–30.
10. Reverchuk, N.I. (2014) Management of economic security of business structures. Lviv: LBINBU, 175.